

Висновки і перспективи подальших досліджень. Головний результат даної наукової студії вбачається в обґрунтуванні необхідності виділення синтетичного предмету дослідження туристичного країнознавства, яким, на нашу думку, є туристичне середовище. Проведене дослідження лише означило один із можливих векторів наукового пошуку, який передбачає глибші розвідки: аналіз чинників, що впливають на формування туристичного середовища, розробку кількісних і якісних критеріїв для визначення рівня його сформованості та привабливості в окремих країнах і регіонах, що, у свою чергу, стане основою для проведення групувань, присвоєння відповідних рейтингів та багато іншого.

1. Масляк П. О. Країнознавство : підруч. для студ. та викл. вищ. навч. закл. / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 292 с. 2. Стафійчук В. І. Туристичне країнознавство: туристичні ресурси світу. Європа, Азія, Австралія та Океанія : [навч. посіб.] / В. І. Стафійчук, О. Ю. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2009. – 427 с. – (Серія "Бібліотека професійного менеджера"). 3. Яценко Б. П. Країнознавство: основи теорії : [навч. посіб.] / Б. П. Яценко, В. К. Бабарицька. – К. : Либідь, 2009. – 312 с. 4. Окладникова Е. А. Международный туризм. География туристских ресурсов мира : [учебн. пособ.] / Е. А. Окладникова. – М.: Омега-Л, 2008. – 384 с. 5. Tourism Highlights. 2009 Edition. – UNWTO-OMT-ЮНВТО. – 12 p. 6. The World Factbook [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>

УДК: 339.9 (075.8)

Безуглий В.В.

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО ГОСПОДАРСТВА ЄВРОСОЮЗУ

Розглянуті основні особливості процесу транснаціоналізації, що відбуваються у господарському комплексі країн ЄС. Виявлені основні тенденції та перспективи розвитку ТНК в Європейському Союзі.

The basic features of process of transnacionalizacii are considered, what be going on in the economic complex of countries EU. Basic tendencies and prospects of development of TNC are exposed in European Union.

Актуальність теми. Для сучасної європейської економіки характерним став процес транснаціоналізації, що швидко набирає обертів. При цьому основною рушійною силою виступають транснаціональні корпорації, які наприкінці ХХ – на початку ХІХ ст. стали торговцями, інвесторами, розповсюджувачами сучасних технологій і стимуляторами трудової міграції, і які вже на 30% контролюють всю світову економіку. Вони відіграють провідну роль в інтернаціоналізації та глобалізації виробництва, яке одержує все більш широке розповсюдження, розширення та поглиблення в усьому світі.

Транснаціональні корпорації Європейського Союзу, розпочавши свою історію із середини ХІХ ст., нині функціонують в усіх галузях господарства, виробляючи найрізноманітніші товари та надаючи будь-які послуги. Розвиток процесів транснаціоналізації багато в чому визначає рівень економічного розвитку країни, тому всі держави ЄС зацікавлені в розширенні

та вдосконаленні діяльності ТНК. При розумному державному впливі та регулюванні функціонування ТНК, зникнуть питання монополізації галузей господарства, а утворення нових корпорацій дозволить створити нову якісно гнучку глобалізовану систему світової економіки.

Вихідні передумови. Дослідження проблем теорії й практики європейської транснаціоналізації посіло чільне місце в працях зарубіжних фахівців (К. Боріо, Б. Кун, Р.А. Манделл, Р. Мак-Коулі, С. Фішер та ін.), російських (Валовая Т.Д., Шенаєв Вл.М., Шишков Ю.В) та деяких вітчизняних дослідників (В.В. Копійка, Т.І. Шинкаренко та ін.). Незважаючи на велику кількість публікацій та праць у галузі економічного дослідження з цієї тематики, поки що залишається поза увагою суто суспільно-географічна складова цієї проблеми.

Метою роботи є аналіз поширення транснаціональних корпорацій в країнах Європейського Союзу, їх сучасного стану та динаміки розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші транснаціональні корпорації виникли в Європі ще задовго до створення Європейського Союзу у 60-80-их рр. XIX ст. у сфері видобутку, закупівлі і збуту мінеральної сировини. Після Другої світової війни завдяки економічному підйому і зусиллям ГАТТ, спрямованим на досягнення максимальної відкритості ринків, діяльність ТНК виходить на суто новий інтенсивний рівень, а міжнародні об'єднання картельного типу (характерні для першої половини XX ст.) стали поступатися місцем міжнародним концернам та іншим потужним виробничим фірмам, що ставили за мету ідеєю глобальної експансії.

І вже з середини 70-х років завдяки позитивному руху в економіці західноєвропейських країн був зроблений чималий вплив на масштаби і характер їх участі в системі міжнародного поділу праці. Посилився процес переміщення в світогосподарських зв'язках з експорту товару на експорт капіталу. Частка ТНК ЄС в експорті капіталу у формі прямих інвестицій значно зросла. Посилилася активність ТНК ФРН, Великої Британії, Франції, Італії тощо. Загальна кількість ТНК Євросоюзу у цей період значно зросла до 8-9 тис. (за 10 років їх чисельність збільшилася приблизно в 2 рази).

Активізація експорту капіталу ТНК призвела до суттєвого зростання ступеня інтеграції країн ЄС в світове господарство. Все більша частина виробничих потужностей ТНК ЄС переноситься за межі регіону. В таких країнах, як Бельгія, Велика Британія, Нідерланди ВВП більш ніж на 1/5 було переміщено за кордон, при цьому в Нідерландах близько 90%. Провідні виробники промислової продукції – ФРН, Франція та Італія – мають відносно низький показник вартості закордонного виробництва – 8-15%.

На сучасному етапі транснаціональні корпорації Європейського Союзу схильні до тенденції зниження темпів зростання своєї кількості за рахунок злиття. Кількість ТНК постійно коливається за роками, і сьогодні в ЄС їх функціонує вже близько 30 тис. Більше всього їх налічується в таких країнах як Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Швеція – найбільш розвинені держави ЄС, за ними йдуть Бельгія, Люксем-

бург, Австрія, Ірландія, Данія, Фінляндія, Іспанія, Португалія. Незважаючи на те, що кількість ТНК зростає повільно, кількість їхніх філій навпаки збільшується прискореними темпами [1]. Найбільша кількість ТНК в ЄС перебуває у Великій Британії (близько 8 тис.), Німеччині (понад 6 тис.) та Франції (трохи більше 3 тис.). Чисельність їх філій також є значною: в Німеччині – більше 11,4 тис., во Франції – понад 9,4 тис. тощо.

За даними відомого світового журналу Forbes [3], із 2000 найбільших ТНК світу, 470 належать 18 країнам Європейського Союзу, що приблизно дорівнює 25 % від всіх ТНК, що увійшли до цього рейтингу (табл. 1).

Таблиця 1. Кількість ТНК в країнах-членах ЄС (на 2009 р.)

<i>Країна</i>	<i>Кількість ТНК</i>	<i>Країна</i>	<i>Кількість ТНК</i>
Австрія	13	Нідерланди	25
Бельгія	12	Німеччина	59
Велика Британія	119	Польща	4
Греція	12	Португалія	10
Данія	9	Фінляндія	16
Ірландія	8	Франція	67
Іспанія	29	Чехія	1
Італія	47	Швеція	29
Люксембург	8	Угорщина	2

До списку не потрапили Болгарія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Румунія, Словаччина, Словенія та Естонія, так як вони не мають ТНК з показником ринкової капіталізації більше ніж 500 млн. дол., який становить нижню межу рейтингу.

Таблиця 2. Кількість найбільших ТНК в країнах-членах ЄС (на 2009 р.)

<i>Країна</i>	<i>Кількість ТНК</i>	<i>Країна</i>	<i>Кількість ТНК</i>
Франція	40	Ірландія	2
Німеччина	39	Данія	2
Велика Британія	26	Австрія	2
Нідерланди	13	Фінляндія	2
Іспанія	12	Люксембург	1
Італія	10	Польща	1
Бельгія	5	Португалія	1
Швеція	6		

Відомий інтернет-журнал Fortune [4], що проводить дослідження транснаціональних корпорацій по всьому світу, виділив 500 найбільших світових ТНК (Global-500). Серед них до країн Євросоюзу належать 162 корпорації (табл. 2). Мінімальний показник ринкової капіталізації ТНК, що увійшли до рейтингу Global-500, дорівнює 16 млрд. дол. Таким чином, ТНК, які увійшли до цього списку, належать 15 країнам Європейського Союзу.

Всі ці ТНК працюють у різних галузях та секторах економіки, різних сферах діяльності, але особливо представлені у фінансовій сфері, страхуванні, будівництві, паливній промисловості, гірничо-видобувній і хіміко-фармацевтичній галузях, автомобілебудуванні, електроенергетиці тощо (табл. 3).

Таблиця 3. Розподіл ТНК Євросоюзу за основними галузями господарства

<i>Галузь (сектор) економіки</i>	<i>Кількість ТНК</i>
Фінансова сфера	36
Страхування	17
Роздрібна торгівля різними товарами	16
Електроенергетика	15
Будівництво	14
Автомобілебудування та виробництво комплектуючих	11
Пошта, телекомунікації, зв'язок	11
Паливна промисловість	9
Транспорт	7
Хімічна промисловість	5

Як і в провідних країнах світу (США, Японія, Канада) в Євросоюзі також простежується чітка тенденція у транснаціоналізації саме сфери послуг і поступове зменшення кількості ТНК у різних галузях важкої промисловості.

З 80-х рр. ХХ ст. розпочався бурхливий розвиток *сфери послуг* в ЄС, до якої належать фінансові та страхові послуги. У цій сфері працює майже 53 ТНК, а це більш ніж кожна четверта найбільша ТНК ЄС. ТНК з такою спрямованістю діють майже в усіх країнах ЄС (великі власні ТНК відсутні тільки в Болгарії, Кіпрі, Мальті та Румунії), зокрема це «HSBC», «Royal Bank of Scotland» (Велика Британія), «Santander Central Hispano» (Іспанія), «BNP Paribas» (Франція), «Deutsche Bank» (Німеччина), «ABN Amro» (Нідерланди) тощо, серед страхових ТНК – «ING Groep» (Нідерланди), «АХА» (Франція), «Allianz» (Німеччина), «Generali» (Італія), «Aviva» (Велика Британія) та ін. Страхові та фінансові ТНК ЄС працюють в країнах Східної Європи, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Північної та Південної Америки, на Близькому Сході, в Африці та Австралії, створюючи мільйони робочих місць.

В країнах ЄС зосереджено майже $\frac{1}{4}$ найбільших світових банків. „Фінансовими столицями” є такі міста, як Лондон, Франкфурт-на-Майні, Люксембург, Амстердам та ін. В транснаціональних банках сконцентровано близько половини золотовалютних запасів світу [2].

Основою для розвитку ТНК *паливно-енергетичного комплексу* є країни Євросоюзу зі значними запасами паливної сировини (Німеччина, Франція, Велика Британія й Нідерланди), решта держав мають незначні запаси паливної сировини і в основному імпортують її з Росії, Алжиру, країн Перської затоки. Але завдяки значним гідроенергоресурсам та атомній сировині.

вині, ТНК таких країн як Бельгія, Швеція, Італія, Іспанія та ін., досягли значного успіху у розвитку електроенергетики.

Із 500 найбільших транснаціональних корпорацій світу до цієї галузі належать 24 європейські ТНК, найбільші з яких «Royal Dutch/Shell» (Велика Британія/Нідерланди), «BP» (Велика Британія), «Total» (Франція), «ENI» (Італія), «Repsol YPF» (Іспанія) та ін. Ці паливні корпорації займаються видобутком вугілля, нафти й природного газу і працюють як на власній (ТНК Великої Британії, Франції, Нідерландів), так і на імпорتنій сировині (ТНК країн Північної та Південної Європи). Серед найбільших енергетичних корпорацій ЄС виділяються «ENEL» (Італія), «Electrabel» (Бельгія), «Endesa», «Iberdrola» (Іспанія), «Scottish Power» (Велика Британія) та інші, які виробляють атомну, гідроенергію та нетрадиційні види енергії.

Взагалі стрімкий розвиток ТНК паливно-енергетичного комплексу ЄС розпочався з 70-х рр. XX ст. після відкриття потужних родовищ нафти й газу на шельфі Північного моря та великих родовищ природного газу в Нідерландах в 60-х рр. XX ст. (1-е місце в Європі та 4-е в світі), а також після переходу на атомне виробництво енергії. Загальні прибутки ТНК паливно-енергетичного комплексу Євросоюзу зросли на 11,8 % з 2006 р. і сягають у 2008 р. близько 30 млрд. дол. [4].

Сфера *автомобілебудування* має доволі широкий ряд представників із різних країн Євросоюзу, що мають свої філії у багатьох країнах світу і є вже значно монополізованою, а кількість транснаціональних корпорацій, що входять до списку 500 найбільших в світі, становить 11. Це німецькі корпорації «Daimler-Chrysler», «Volkswagen», «BMW», «Continental», «Porsche», «MAN»; французькі «Renault», «Peugeot», «Michelin» та «Valeo»; шведські «Volvo» та «Scania»; італійська «Fiat» та британська «GKN». Звісно є ще багато ТНК з різних країн, таких як «Seat», «SAAB» та ін., але вони значно поступаються вищезазначеним автомобільним гігантам.

Протягом останніх років у більшості ТНК автомобілебудівної галузі Європейського Союзу збереглася тенденція до збільшення продажів, але основна частина активів перебуває в країнах Євросоюзу. За кількістю працюючих лідирують німецькі концерни «Volkswagen» – 330 тис. осіб, «Daimler-Chrysler» – 273 тис. осіб та французький «Peugeot» – 208 тис. осіб. З 2006 р. прибутковість ТНК автомобілебудівної галузі зросла на 34,5 % і в 2008 р. складала майже 13 млрд. дол. [4].

Серед інших галузей, в яких функціонують впливовіші ТНК, слід також відзначити хімічну і фармацевтичну галузь («BASF», «Bayer», «Air Liquide, L», «Akzo Nobel»), електронне і електротехнічне устаткування («Nokia», «Siemens», «TLM Ericson», «Alcatel», «Bosh», «Philips», «Tefal», «Moulinex», «Indesit», «Zanussi», «Ariston» тощо), харчосмакову промисловість («Unilever», «Associated British Foods», «Sodexo», «Numico», «Kerry Group», «Danone», «British American Tobacco»), сферу зв'язку й пошти («Deutsche Telecom», «Vodafone», «O2», «British Telecom», «France Telecom», «Telecom Italia Mobile» та ін.).

Існує також велика кількість ТНК, які працюють у будівництві, у сфері різних послуг, гірничо-видобувній галузі, металургії, торгівлі, текстильній промисловості. Всі ці сфери є менш транснаціоналізованими, тобто ТНК не набули в них значного поширення. Їхні ТНК поступаються і за кількістю корпорацій, і за їх розмірами. Але все одно вони є невід'ємними складовими економіки ЄС, а їх назви є відомими брендами у багатьох країнах світу (наприклад, «Saint-Gobain», «Christian Dior», «METRO Cash & Carry» та ін.).

Висновки наукового дослідження. Транснаціоналізація є надзвичайно важливим і багатостороннім закономірним світовим процесом, який за останні кілька десятиріч охопив усі галузі виробництва, сфери послуг, прискорюючи економічний розвиток країн всього світу. Невід'ємною частиною сучасного господарства країн Європейського Союзу стали транснаціональні корпорації, які зосереджують близько 30 % світового виробництва та послуг.

На сьогоднішній день кількість ТНК Євросоюзу сягає приблизно 30 000. Всі вони працюють у найрізноманітніших галузях господарства, але найбільшого поширення набули в сфері послуг (фінанси, страхування, торгівля, будівництво та ін.), машинобудуванні (автомобілебудування, електроніка та електротехнічне устаткування), паливно-енергетичному комплексі, хімічній та хіміко-фармацевтичній промисловості. І нині основними тенденціями в їх подальшому розвитку є розширення кількості ТНК в сфері послуг, злиття ТНК та диверсифікація виробництва ТНК.

1. Рокоча В., Плотніков О., Новицький В. Транснаціональні корпорації. – К.: Наукова думка, 2001. – 441 с.
2. Транснаціональні корпорації / За ред. Якубовського С.О. – К.: Думка, 2006. – 473 с.
3. www.Forbes.com/lists/2009/biz_2000global_rank.html
4. money.cnn.com/magazines/fortune/global500.

УДК 911.3

Смирнов І.Г.

РОЗВИТОК ЛОГІСТИКИ В КРАЇНАХ НАФТА

Стаття містить характеристику розвитку та сучасного стану ринку логістичних послуг у країні НАФТА – як за основними компонентами логістики (транспорт та складське господарство), так і за країнами – учасницями Північно-Американської зони вільної торгівлі – США, Канади, Мексики.

The article contains characteristics of development and modern condition of logistics services' market in NAFTA countries, including its main components (transport and warehousing sectors) and logistics development in the USA, Canada and Mexico.

Постановка наукової проблеми. Динамічний розвиток логістики як новітнього наукового напрямку та молодого виду бізнесу нині викликає підвищену увагу. Особливо це стосується інтеграційних об'єднань держав, де ефективні логістичні стратегії забезпечують високу результативність не тільки в економічній, але й в соціальній сферах. Значну увагу закордонних